קדושת הכהנים

א.

שנינו במשנה בגיטין[1]:

ואלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל.

בפשטות המושג "דרכי שלום" הינו מדרבנן ועל כן שאלה הגמרא[2] שדין זה נלמד מהתורה מהפסוק "וקדשתו – לכל דבר שבקדושה" ומשמע שדין זה איננו תקנה משום דרכי שלום אלא מדאורייתא?

הגמרא הכריעה שאכן דין זה הוא מדאורייתא, אך מדאורייתא מותר לכהן למחול על כבוד זה. מדרבנן בשביל למנוע מריבות ביחס לכבוד של העולה הראשון גזרו שלא ימחל הכהן על כבוד זה, ובכך יהיה ברור מראש הסדר - כהן ראשון ואחריו לוי ובכך ישמר השלום.

מגמרא זו משמע שמדין תורה רשאי הכהן למחול על הכבוד שניתן לו מדין "וקדשתו" וכן ביארו בפשטות גמרא זו חלק מהראשונים[3].

אמנם במדרש ההלכה מוצאים אנו לכאורה גישה שונה.

מובא בתורת כהנים[4]:

קדושים תהיו לאלוהיהם - על כורחם.

---

[1] נט ע"א.

[2] שם ע"ב.

[3] רש"י ותוס' רי"ד בפירושו הראשון. בפירושו השני בתוס' רי"ד ביאר כי היכולת למחול היא רק לגדול ממנו בתורה והציווי "וקדשתו" מתייחס רק על השווים לו. זאת על פי הגמרא (הוריות יג ע"א) המבארת את המשנה שם שאמרה "ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ" ואמרה הגמרא: "מנא הני מילי? א"ר אחא ברבי חנינא דאמר קרא 'יקרה היא מפנינים' מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים". לאור זאת משמע שהפסוק ביחס לכהן דיבר רק על קדושתו וקידמתו כיחס לשווה לו, אך ביחס לגדול ממנו לא דיבר הפסוק וממילא הרי הוא מחויב בכבוד תלמיד חכם.

לעומת זאת מלשון בגמרא בגיטין "ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו" משמע בפשטות שאף פה אין חיוב בכך אלא רשות. על כן נראה בעני"ד בפשטות כפירושו הראשון של תוס' רי"ד שהפסוק "וקדשתו" מתייחס אף לגדול ממנו ואף שם הרשות בידו למחול ואינו חייב בכך. לתירוצו השני נתיחס בעזה"ה בהמשך דברינו.

[4] אמור פרק א' ו'.

הרי שקדושת הכהנים לא תלויה בכהן, ובפשטות משמע שאין הוא יכול למחול על כבודו וקדושתו.

לכאורה היינו יכולים לומר כי ישנה מחלוקת בין הגמרא לבין הספרא, אמנם נראה שאין הדבר כן.

מובא בגמרא במסכת יבמות[5]:

> מניין שאם לא רצה (= כהן להיתקדש מן הטומאה ומנשים פסולות – רש"י) דפנו (=הכהן וקדשו בעל כורחו - רש"י) תלמוד לומר 'וקדשתו' בעל כורחו.

הרי לנו שקדושת הכהן הינה בעל כורחו של הכהן אף לשיטת הגמרא ולא ניתן למחול עליה. על כן יש לבאר את הגמרא בגיטין האומרת שהתירה התורה לכהן למחול על קדושתו.

ב.

בניגוד לגמרא בגיטין מצויה גם כן גמרא במסכת מגילה שם כתוב בזו הלשון[6] :

> שאלו תלמידיו את רבי פרידא למה הארכת ימים? אמר להם מימי לא קידמני אדם לבית המדרש ולא ברכתי לפני כהן ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה.

על דבריו של רבי פרידא שאלה הגמרא[7]:

> למימרא דמעליותא היא והא אמר רבי יוחנן כל תלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כהן גדול עם הארץ אותו תלמיד חכם חייב מיתה שנאמר 'כל משנאי אהבו מוות' אל תקרי משנאי אלא משניאי? כי קאמר איהו בשווין.

מגמרא זו משמע שאין להקדים את הכהן שהינו עם הארץ לתלמיד חכם בברכה, בעוד שבגמרא בגיטין משמע שמדין תורה הכהן קודם מדין "וקדשתו", ואדרבה! אף אם רצה למחול הכהן לתלמיד חכם אסור הדבר מפני דרכי שלום.

---

[5] פח ע"ב.

[6] כז ע"ב.

[7] כח ע"א.

נראה שעל כן רש"י ביאר בגמרא במגילה שמדובר על ברכת המזון ושם ניתן לכהן למחול, אמנם רבי פרידא לא רצה בכך על אף שהותר לכהן למחול בברכת המזון שכן שם לא תקנו משום דרכי שלום[8]. הרי שמהגמרא במגילה משמע שדין "וקדשתו" קיים רק בשווין[9].

אף על פי כן בענ"ד כפי שביארנו פשט הגמרא בגיטין לא הראה כך ויש להבין את היחס שבין הסוגיות.

מה שכן רואים אנו לומדים מהגמרא במגילה כמו הגמרא בגיטין הוא שאף כאשר מצוות "וקדשתו" מתקיימת, עדיין יש יכולת לכהן למחול (ועל כן הדבר היה תלוי ברבי פרידא[10]).

בפשטות ניתן היה לומר שישנה מחלוקת בין הסוגיות. הנה בירושלמי[11] ישנה מחלוקת האם ברכת הכהן ראשון הינה מדאורייתא או שדין זה הוא מדרבנן ואמרה שם הגמרא:

> מילתא דרבי יהושע בן לוי שהוא מדבריהן דאמר רבי יהושע מימי לא ברכתי לפני כהן ולא הנחתי ישראל לברך לפניו.

מתוך שרבי יהושע בן לוי הראה שזהו מעשה מיוחד, הרי שאין דין זה מהתורה[12]. אם כן ניתן לומר שאף לרבי פרידא בבבלי מגילה דין זה הוא מדרבנן, ועל כן ישנו קודם כל חיוב לתלמיד חכם. לעומת זאת הגמרא בגיטין שאמרה בפירוש שזהו מדאורייתא הרחיבה דין זה אף ביחס לתלמידי חכמים שאינם כהנים.

אמנם ביאור זה לא מתיישב עם הראשונים במגילה שביארו שרבי פרידא דיבר על דין "וקדשתו" (שאינו מופיע בירושלמי), ונראה שהירושלמי אכן חולק על הבבלי. הבבלי הבין שבוודאי דין ברכה ראשונה לכהן הוא מדאורייתא ועל כן התקשה עם המינוח "דרכי שלום" ולא יישב שישנן דעות שדין זה הוא מדרבנן.

על כן נראה שבביאור הבבלי לשיטתו לא יכלו הראשונים לבאר שרבי פרידא פסק שברכה ראשונה לכהן הינה רק מדרבנן.

---

[8] ראה תוס' מגילה כח ע"א ד"ה "כי" שביארו כן ברש"י.

[9] כביאורו השני של תוס' רי"ד בגיטין.

[10] עיין שם בתוספות ובתוספות חכמי אנגליה שכתבו "אע"פ שנתן לו רשות".

[11] גיטין פ"ה ה"ט.

[12] כך ביארו שם "הפני משה" "וקרבן העדה".

ג.

ביחס למחילה על כבוד הכהן, יש להשוות דין זה לסוגית מחילת הכבוד אצל האב ואצל תלמיד חכם.

מובא בגמרא במסכת קידושין[13]:

> אמר רבי יצחק בר שילא א"ר מתנה א"ר חסדא האב שמחל על כבודו כבודו מחול הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול ורב יוסף אמר אפילו הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר 'וה' הולך לפניהם יומם (=הקב"ה מחל על כבודו ושם עצמו כמשמש לפניהם)' אמר רבא הכי השתא התם הקב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא דכתיב 'ובתורתו יהגה יומם ולילה' מחיל ליה ליקריה, הכא תורה דיליה היא?! הדר אמר רבא אין תורה דיליה היא דכתיב 'ובתורתו יהגה יומם ולילה'.

מחילת כבוד ניתנת רק כאשר הכבוד שייך הוא לאדם, אך אין ברשות האדם למחול על כבוד שלא שייך לו.

קדושת הכהן נאמר עליה[14]:

> וקדשתו כי את לחם אלוהיך הוא מקריב קדוש יהיה לך כי קדוש אני ה' מקדשכם.

קדושת הכהן תלויה היא בקדושתו יתברך "כי קדוש אני ה' מקדשכם", ואם כן בפשטות אין לו לכהן למחול על קדושתו כדברי הספרא וכגמרא ביבמות.

על כן חוזרת השאלה על הבבלי בגיטין ובמגילה אם ברכה ראשונה לכהן זהו אחד מפרטי מצוות "וקדשתו", כיצד ללא תקנת דרכי שלום יכול היה הכהן למחול על כך?

ד.

נראה לבאר כי שני גדרים מצויים הם בקדושת הכהנים.

בתחילת פרשת אמור מוצאים אנו שני פסוקים המגדירים את קדושת הכהן.

בפסוק אחד נאמר[15]:

---

[13] לב ע"א.

[14] ויקרא כ"א, ח'.

[15] ויקרא כ"א, ו'.

> קדושים יהיו לאלוהיהם ולא יחללו שם אלוהיהם כי את אשי ה' לחם אלוהיהם הם מקריבים והיו קודש.

בפסוק שני נאמר[16]:

> וקדשתו כי את לחם אלוהיך הוא מקריב קדוש יהיה לך כי קדוש אני ה' מקדשכם.

התורה חזרה בסמיכות על קדושת הכהנים פעמיים ונראה כי שני גדרים ישנם בקדושה. הקדושה הראשונה באה מצד קדושת שמו יתברך "ולא יחללו שם אלוהיהם כי את אשי ה' לחם אלוהיהם הם מקריבים והיו קודש". לעומתה הקדושה השניה באה מצד קדושת ישראל "כי קדוש אני ה' מקדשכם (=את ישראל)".

כן בולט יחס זה בפסוקים על פי הגדרת לחם הקודש.

בקדושה הראשונה שבאה מצד קדושת שמו יתברך שחלה על הכהנים נאמר "כי את אשי ה' לחם אלוהי<u>הם</u> (=אלוהי הכהנים) הם מקריבים". לעומתה בקדושה השניה שבאה מצד ישראל נאמר "כי את לחם אלוהי<u>ך</u> (=אלוהי ישראל) הוא מקריב".

כן בולט הבדל זה בתיאור הקדושה. בקדושה הראשונה נאמר "והיו קודש" (בצורה אוביקטיבית), ואילו בקדושה השניה שבאה מצד קדושת ישראל נאמר "קדוש יהיה לך" (בצורה סוביקטיבית ביחס לישראל).

שתי הקדושות המצויות בכהנים – מצד קדושת שמו יתברך החלה עליהם, ומצד היותם מקריבים את אשי ישראל ונתקדשו בזכות קדושתם של ישראל, נראה שיוכלו לבאר את היחס למחילת הכהן על כבודו וקדושתו.

ה.

כתב הרמב"ם בספר המצוות[17]:

> היא שצוונו לכבד זרע אהרן ולנשאם ולרוממם ונשים מדרגתם קודמת וראשונה ואפילו ימאנו אותו לא נשמע מהם, וזה כולו הגדלה לאל יתעלה אחר שהוא

---

[16] ויקרא כ"א, ח'.

[17] מ"ע ל"ב.

> לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו 'וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדוש יהיה לך'.
> ובא הפירוש 'וקדשתו - לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון'. ולשון ספרא גם כן 'וקדשתו - על כרחו'. רצה לומר כי זה ציווי נצטווינו בו ואינו בבחירת הכהן וכן אמרו 'קדושים יהיו לאלהיהם - על כרחם והיו קודש לרבות בעלי מומין'. שלא תאמר אחר שזה אינו ראוי להקריב לחם אלוהיו לא זה הדבר נקדמהו ונכבדהו ולכן אמר והיו קודש הזרע הנכבד כולו תמים ובעל מום.

גדר המצווה ברמב"ם הינו מצד קדושת שמו יתברך שחלה על הכהנים וכלשונו "וזה הגדלה לאל יתברך שהוא לקחם ובחרם לעבודתו".

הכהנים נבחרו על ידי הקב"ה להקריב את הקרבנות ומצד זה חלה המצווה להקדישם. לפן זה של קדושת הכהנים שייך הרמב"ם את שני הפסוקים הן את "וקדשתו" והן את "קדושים תהיו".

לאור ביאור זה של הרמב"ם מובן החיוב "לכבד את זרע אהרן" שכן קדושים הם להקב"ה שבחרם, ואם כן אין קשר בין קדושתם לבין כשרות כל כהן יחיד להקריב. על כן בעל מום גם כן יש לקדשו וכדברי הרמב"ם "ולכן אמר 'והיו קודש' - הזרע הנכבד כולו תמים ובעל מום".

באופן שונה כתב הרמב"ם בהלכות כלי המקדש[18]:

> הכהנים הובדלו מכלל הלווים לעבודת הקרבנות שנאמר 'ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים ומצוות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכינם לקרבן שנאמר 'וקדשתו כי את לחם אלוהיך הוא מקריב'.

בדברים אלו של הרמב"ם הנקודה המחייבת את ההקדשה היא הקרבת הקרבן "ולקדשם ולהכינם לקרבן" ולא עצם בחירת הכהנים על ידי הקב"ה. אף דרשת הספרא המרחיבה דין זה אף לבעלי מומין לא מופיעה פה.

הוסיף שם הרמב"ם וכתב[19]:

> וצריך כל אדם מישראל לנהוג בהן בכבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה לפתוח בתורה ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון.

---

[18] פ"ד ה"א.

[19] הל' ב'.

הרי שאף את הדינים שלא קשורים להקרבה אלא שבאים מצד קדושת בני אהרן הכניס הרמב"ם כסניף לקדושה שנתבארה שבאה מצד הקרבת הקרבנות, ולכאורה סותר הדבר את דבריו בספר המצוות.

אכן במניין הרמב"ם שעל סדר ההלכות הגדיר הרמב"ם באופן שונה את המצווה וכתב[20]:

לקדש הכהן לעבודה.

אם כן, רואים אנו שינוי בין הגדרת המצווה והיישום המתוארים בספר המצוות לבין הגדרת המצווה והיישום המתוארים בהלכות כלי המקדש.

סתירה נוספת לכאורה מוצאים אנו בדברי הרמב"ם.

כתב הרמב"ם בהלכות כלי המקדש[21]:

וצריך כל אדם מישראל לנהוג בהן (=בכהנים) כבוד הרבה.

המצווה הינה פה רק על ישראל שיקדשו את הכהנים ולא על הכהנים עצמם. דין זה בפשטות סותר הוא את דברי הרמב"ם ביחס להשבת אבדה.

כתב הרמב"ם[22]:

כהן שראה האבדה בבית הקברות אינו מטמא להחזירה שבעת שקיים מצוות עשה של השבת אבדה מבטל עשה של 'קדושים יהיו' ועובר על לא תעשה של 'לא יטמא בעל בעמיו' ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.

במציאות המתוארת הכהן שראה את האבדה בבית הקברות היה לבדו בהיותו נמצא סמוך לבית הקברות, ולא היה מצוי ישראל שיעבור על מצוותו לקדש את הכהן ואם כן משמע שהכהן אף הוא מצווה בקדושת הכהנים (מלבד איסור הטומאה). כל זאת שלא כפי שמשמע מהלכות כלי המקדש (וקשה לומר שהכוונה שמצווה הוא לא להכשיל את ישראל בכך שהוא יטמא, שכן אם זו הייתה כוונת הרמב"ם הרי שהיה כותב הרמב"ם שזהו גם כן לאו של "לפני עור" ובפשטות מבואר שהכוונה היא בציווי על הכהן עצמו "קדושים יהיו"). אם כן יש גם כן לבאר ברמב"ם סתירה זו.

בפשטות ניתן היה לתרץ ולומר שראינו שישנן שתי קדושות לכהנים. לצד הקדושה מגבוה הסמיכה התורה את איסורי הטומאה, ולפסוק של הקדושה מצד ישראל הסמיכה התורה

---

[20] במניין שבראש הלכות כלי המקדש מצווה י'.

[21] פ"ב ה"ב.

[22] הל' גזלה ואבידה פי"א הי"ח.

את הנישואים האסורים. אם כך היה ניתן לומר כי בהלכות כלי המקדש מדובר על ההכנה לקרבן וזו מצווה על ישראל להכין את שלוחיהם.

לעומת זאת בהלכות גזלה ואבדה הדין הוא מצד קדושת שמו יתברך השורה על הכהנים, וקדושה זו נאמרה ביחס לטומאת מתים ועל כן שם מצווים גם הכהנים[23].

יישוב זה היה גם כן מתיישב בפסוקים אותם מוכיח הרמב"ם :

בהלכות גזלה ואבדה הביא הרמב"ם את הפסוק " קדושים יהיו" שאכן מדבר על הקדושה הראשונה שבאה מגבוה, ובהלכות כלי המקדש הביא הרמב"ם את הפסוק "וקדשתו" המדבר על הקדושה השניה שבאה מצד ישראל.

אמנם ביאור זה לא מתיישב הן לפי ספר המצוות בו הכניס הרמב"ם גם את הפסוק "וקדשתו" לצד קדושת שבט הכהנים מגבוה, וכן יישוב זה סותר במפורש את פסק הרמב"ם ביחס לטומאת הכהנים.

פסק הרמב"ם[24] :

> וכן החללים מותרין להיטמא שנאמר 'אמור אל הכהנים[25] בני אהרן' עד שיהיו בכיהונם.

הרי שנראה שאיסור טומאת המת קשור הוא להלכות הקרבת הקרבנות, ולאו דווקא מצד קדושת בחירת הכהנים שכוללת גם את בעלי המומים כפי שנאמר בספר המצוות[26].

כמו כן, נדחה יישוב זה מתוך ההבנה כי גם טומאת הכהנים פוגמת היא את היכולת לעבודה במקדש לכתחילה. זאת כפי שביארה המשנה במסכת בכורות[27] שהושוותה את הפסול הנובע מנשואי איסור של כהן לטומאת מת של הכהן באומרה:

> והנושא נשים בעבירה פסול עד שידירנה הנאה והמטמא למתים פסול עד שיקבל עליו שלא יהא מטמא למתים.

---

[23] ראה ערוך השלחן (או"ח סי' קכ"ח סעיפים ס"ו – ע"א) שם מופיע כעין חילוק זה.

[24] הל' אבל פ"ג הי"א.

[25] תיבות "אמור אל הכהנים" אינן מצויות פה בכל כתבי היד אך כתב הלחם משנה כי ברור שמילה הכהנים המיותרת לכאורה בפסוק היא זו שנדרשה. בהשוואה להיתר הנישואין של החלל עם פסולות לכהונה ששם כן מופיעות תיבות אלו (הל' איסורי ביאה פי"ט הל' י') נראית גם כן הגירסא הזו כפי שמופיעה במהדורת "פרנקל".

[26] לדעת רבינו תם (הובא בהגהות מרדכי גיטין סימן תס"א והוסברה דעתו ע"י ערוך השלחן שם סעיף ס"ז) אף בחינת ההקדשה מישראל תלויה בהקרבת הקרבנות (ועל כך אין מחילה) ולאחר החורבן נשארה בחינת ההקדשה מישראל ללא קשר לקרבנות וכיון שהיא חסרה ניתנת היא למחילה.

[27] מה ע"ב.

כן פסק הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש [28] שלכתחילה לא יעבדו שניהם עד שיתקנו את מעשיהם.

הרמב"ם ציין משנה זאת בספר המצוות. אם כן, לאור היישוב שהוצע צריכה הייתה המצווה על ישראל גם למנוע את הכהנים מלהיטמא ולא רק שלא ישאו נשים בעבירה. על כן אי אפשר לחלק ולומר שדין טומאת הכהנים שייך לבחינה הראשונה של הקדושה מגבוה, ואיסור הנישואין לקדושה מלמטה – מצד קדושת ישראל.

כן נראה שאף במשנה תורה פסק הרמב"ם גם את איסור טומאת הכהנים כחלק מ"וקדשתו" ולא רק כציווי של "קדושים יהיו", שהרי את הגמרא ביבמות שלמדה מ"וקדשתו" שכופים את הכהן בעל כורחו להתקדש פסק הרמב"ם להלכה כפי שמוצאים אנו בתשובת הרמב"ם וזו לשונו[29]:

> והרמב"ם כבר בפתיחה שלחה בנוא אמון (=שם מקום) על כהן שנשא גרושה והחרים שניהם במצרים ואלקהרא (=שם מקום) ושלח בפתיחה למקום שעשה המעשה רע ושיחרימו אותם בשמם ... וכזה ראוי לנו השומעים בקהל רב שנפריש ונבדיל כל הקמים עליו ועוברים על מצווה ממצוותיו.

הרי שדין כפייה שייך אף במצוות הכהונה ואין הכהן יכול לוותר על קדושתו, ובפשטות דין זה נלמד מהגמרא ביבמות.

והנה כאשר מחפשים אנו את הפסיקה הזו ביד החזקה לא נמצא דין הדומה לכך אלא בראש הלכות כלי המקדש, ושם מדובר על הכנה לקרבן. אף על פי כן הדבר כולל אף את איסור ההיטמאות למתים בפשטות כפי שראינו מהלכות ביאת המקדש. כל זאת כפי שפירש רש"י[30] בסוגיה ביבמות, ודין זה נכנס הן בגמרא והן ביד החזקה תחת הציווי "וקדשתו", ואין חלוקה בין איסור הנישואין לגרושה וכדומה לבין איסור ההיטמאות למתים.

---

[28] פ"ו ה"ט.

[29] תשובות הרמב"ם סימן ק"נ (התשובה מובאת גם כן בב"י אה"ע סי' ו' ד"ה "ומ"ש וכל קול שלא הוחזק בב"ד").

[30] כן נראית פרשנות זו בסוגיא מהגדרת הרס"ג את המצווה (מ"ע קנ"ו) "וקדש מכהן מן הנפש". הרי שהמצווה לקדש את הכהן באה על איסור ההטמאות לנפש (ואם כן ההפרשה מהנשים האסורות לכהן הינה פרט ולא הגדרת המצווה ובוודאי לא הציווי הבלעדי).

ו.

ראינו כי שתי הגדרות מצאנו למצוות הקדשת הכהנים:

א. מצווה לכבד את זרעו של אהרן.

ב. מצווה להכינם לעבודה.

בולט הדבר בחילוק שבין ההגדרה שמניין הקצר לבין ההגדרה במניין שעל סדר ההלכות:

במניין הקצר כתב הרמב"ם:

לחלוק כבוד לזרעו של אהרן ולהקדימו לכל דבר שבקדושה שנאמר 'וקדשתו'.

לעומת זאת במניין שעל סדר ההלכות כתב הרמב"ם:

לקדש הכהן לעבודה.

נראה כי אף בהלכות כלי המקדש התייחס הרמב"ם אל שתי הקדושות ומשם נוכל למצוא פתרון ליחס שביניהם.

הרמב"ם פתח את דיני קדושת הכהן דווקא מפסוק מספר דברי הימים[31]:

הכהנים הובדלו מכלל הלווים לעבודת הקרבנות שנאמר 'ויבדל אהרן להקדישו קודש קודשים'.

הרמב"ם הקדים פסוק זה לפסוק מהתורה "וקדשתו" המתייחס לציווי להכין את הכהנים לעבודת הקרבנות, ויש להבין מדוע עשה זאת הרמב"ם.

הפסוק מדברי הימים איננו מתאר ציווי אלא מציאות שהכהנים הובדלו מתוך כל הלווים. ההבדלה של הכהנים לא נעשתה בידי אדם אלא בידי הקב"ה ועל כן מובאת בפסוק לשון סבילה "ויבדל אהרן". רק לאחר שנבדלו אהרן ובניו בידי הקב"ה בא הציווי לישראל להקדישם. כל זאת כפי שראינו בהגדרת הרמב"ם בספר המצוות "וזה כולו הגדלה לאל יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו".

עצם הבחירה האלוהית איננה מצווה עלינו, אך כן מצווים אנו להתייחס בהתאם לבחירה זו. התורה אחרי שבחרה את הכהנים ציותה בשתי קדושות להתייחס לבחירה האלוהית: בקדושת "קדושים יהיו" ובקדושת "וקדשתו".

על כן, בהגדרת המצווה שתי הקדושות שייכות לאותה המצווה - ההתנהגות הנדרשת לאור הבחירה האלוהית באהרן ובזרעו. התנהגות זו נדרשת הן מצד הכהנים - דהיינו ציות למצוות הכהונה, והן מצד ישראל דהיינו להפנים שהכהנים נבחרו להיות משרתי ה'.

---

[31] א' כ"ג, י"ג.

לאור זאת מובן היחס שבין ההגדרה בספר המצוות לבין ההגדרה שבראש הלכות כלי המקדש.

עצם המצווה עצמה היא כיבוד בני אהרן והפנמה כי קדושים הם. הכנת הכהן לעבודה מחייבת היא הן את ישראל והן את הכהנים. אמנם בהשלכות המעשיות של ההכנה הזו ישנם שינויים בין חלקי העם.

הכהנים מצווים הם לקבל את הקדושה מלמעלה ולציית למצוות הכהונה "קדושים יהיו". לעומת זאת לישראל ישנה השלכה כחלק מתוך הכנת הכהן לקרבן, לכבדם ולהקדימם לקדושה. זאת משום שהם אלו שנבחרו מתוך כל העם להקריב את אשי ה' "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב".

על כן, בפתיחת הלכות כלי המקדש ביחס לבחירת הכהנים לעבודה כהשלכה מתוך הקדושה שנובעת מכך כתב הרמב"ם:

> וצריך כל אדם מישראל לנהוג בהם כבוד הרבה.

פה לא הביא הרמב"ם כל פסוק, שכן דין זה לישראל הינו השלכה מתוך הכנת הכהנים לעבודת הקרבנות ואינו מתייחס לעצם הקדושה. רק לכהנים עצמם ההכנה לקרבנות שבאה מגבוה מחייבת היא בגדרי הקדושה עצמה שלא למנוע את הקדשתם על ידי ישראל המקדישים את המקודשים שבהם. זאת יחד עם ההתייחסות לקדושה שבאה מגבוה על ידי ציות למצוות הכהונה - לא להטמא למתים ולא להנשא לאסורות להם, שהרי בכך יפסלו לעבודה ואף הם מצווים במצווה "קדושים יהיו".

ממילא מובן מדוע בהלכות כלי המקדש, כשדובר על עצם הכנת הכהנים לקרבן על ידי ישראל, הביא הרמב"ם את הפסוק "וקדשתו". דין זה אכן כולל הפרשה הן מטומאת מת והן מנישואי איסור. לעומת זאת בהלכות גזלה ואבדה, שמדובר שם על חובת הכהן עצמו לא להיטמא, הביא הרמב"ם את הפסוק "קדושים יהיו".

ז.

אם כנים דברינו הרי שניתן גם כן לבאר את הסתירות ביחס ליכולת הכהן למחול על כבודו.

כיוון שכבוד הכהן נובע הוא מקדושת שמו יתברך, ממילא אינו יכול למחול. אמנם לאחר שישראל קידשו את הכהן והציעו לו לברך ראשון וכדומה, ממילא ישראל קיימו את מצוותם וכל הציווי של הכהן לא להפריע את הישראלים אשר קידשוהו התקיים.

על כן, אחרי שקידשוהו, באם ימחול על כבודו לא שולל הוא את העובדה שישראל קיימו את המצווה להקדיש את הכהן ולהפנים כי הוא הנבחר לעבודתו יתברך. לפיכך הותר הדבר בברכת המזון, ומדאורייתא אף בקריאת התורה אלמלא תקנת רבנן שלא ימחל משום דרכי שלום[32].

קדושת הכהן לקרוא ראשון בתורה באה לא כדין עצמי בכהן שיעלה ראשון (דבר שכן קיים בהבנת הירושלמי את ר"ש שסובר שזהו דין מדאורייתא) אלא כסעיף לכבוד שנוהגים ישראל במקודשים שבהם לעבודתו. על כן כיוון שקדושת התורה גדולה מקדושת הכהונה כדברי הגמרא בהוריות[33] "מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים" אזי אין כל חיוב של "וקדשתו" אלא בשווים לכהן[34].

אמנם לביאור הראשונים שביארו שהמצווה קיימת תמיד (ואף בגדולים ממנו) גם כן מובן הדבר. כבוד תלמיד חכם הינו פרטי לרב ולא כבוד התורה כהכרעת הגמרא בקידושין. זאת לעומת קדושת הכהן שהיא כן קדושה עצמית מצד קדושת שמו יתברך. על כן קיים דין "וקדשתו" גם מול גדול ממנו, ורק לאחר שהתקדש יוכל הוא לכבד תלמיד חכם לברך לפניו כאשר אין התנגשות עם דין "דרכי שלום".

אמנם אף להבנה זו כן קיים סייג, והוא שאל לו לחכם למחול על כבודו כאשר מתבזה התורה כערך עצמי (ולא רק כבודו העצמי של הרב). על כן, אסור לו לתלמיד חכם שעם הארץ יברך לפניו אף אם הוא כהן כדברי רבי יוחנן בגמרא במגילה.

כך ביארו התוספות[35] שאין הדין של הקדמת הכהן דווקא בשווים אלא כל שאין הכהן עם הארץ, שכן אז במקרה שכזה ישנו ביזוי לתורה עצמה "אל תקרי משנאי אלא משניא".

נראה שהחילוק בין הגמרא בקידושין שהכריעה שרב שמחל על כבודו מחול, לבין הסוגיה במגילה שמדברת על היחס שבין תלמיד חכם לעם הארץ במושג של התורה כערך עצמי שאין לו מחילה, זהו החילוק המצוי בדברי הריב"ש.

הריב"ש פסק שאף על פי שכבוד הרב מחול באם ימחל, אך על ביזיונו אין הוא יכול למחול, נראה שזהו אותו החילוק:

---

[32] עיין במרדכי בסוגיא בגיטין (סימן ת"א) וראה שכך משמע מדבריו.

[33] יג ע"א.

[34] כך ניתן לישב את ביאורו השני של תוספות רי"ד ממסכת גיטין,שלא כתוספות הרא"ש במגילה (כח ע"א) שביארו שסברת דרכי שלום מונעת את ביזוי התורה ועל כן אף בעם הארץ יקדים הכהן לתלמיד חכם.

[35] מגילה כח ע"א תוספות ד"ה "כי" ובגיטין נט ע"ב ד"ה "דאפילו".

כבוד נובע מהאדם עצמו - התלמיד חכם, ועל כן יכול הוא למחול. אמנם על ביזיונו שגורם שתתבזה התורה המיוצגת בו אין הוא יכול למחול, וכך אכן משמע מלשון הריב"ש וזו לשונו[36]:

> ועוד ראיתי בשם הראב"ד ז"ל שאין ביד הרב למחול, ואף על פי שאמרו בפרק קמא דקידושין הרב שמחל כבודו מחול דתורה דיליה היא דכתיב 'ובתורתו יהגה יומם ולילה' היינו מידי דלית ביה בזיון אלא שבאותן הדברים שחייב אדם לנהוג כבוד מחמת תורתו כגון לעמוד מפניו וכיוצא בזה בהנהו יכול למחול, אבל על בזיונו אינו יכול למחול אדרבא אסור לו למחול שהתורה מתבזית בכך ודמי למאי דאמרינן התם האב שמחל על כבודו כבודו דמחול, דליכא למימר שיהא האב יכול למחול לבן לומר לו דברי חרופין וגידופין.

חילוק זה שבין כבוד הניתן למחילה לבין ביזוי שאינו ניתן למחילה, מצאנו גם ביחס לכהנים.

מובא בתלמוד הירושלמי[37]:

> אבא בר בר חנא ורב חונא הוון יתבין אכלין והוה רבי זעירא קאים ומשמש קומיהון. עלה וטעין תרויהון בחדא ידיה. אמר ליה אבא בר בר חנא מה ידיך חוריתא קטעין? וכעס עילוי אבוי. אמר ליה לא מיסתך דאת רביע והוא קאים ומשמש ועוד דהוא כהן ואמר שמואל המשתמש בכהונה מעל את מיקל ליה גזירה דהוא רבע ואת קאים ומשמש תחתוי.

הרי לנו שרבי זעירא שהיה כהן יכל למחול על כבודו, אך ברגע שהיה ביזוי לכהן חל דין איסור שימוש בקודש שאין לו מחילה והוצרך אבא בר בר חנה להחליף את רבי זעירא בהגשת האוכל[38].

---

[36] תשובה ר"כ.

[37] ברכות פ"ח הל' ה'.

[38] מגמרא זו תמה בהגהות מיימוניות (הל' עבדים פ"ג ה"ח) כיצד כהן יכול להימכר לעבד והלא המשתמש בכהונה מעל? לדברינו אין קושי שכן מותר השימוש בו כל עוד לא בא הדבר בדרך בזיון, וכחלק מהלכות עבד עברי יש את החובה להימנע מבזיונו "לא ימכרו ממכרת עבד – אינו נמכר אלא בצנעה ובדרך כבוד" (רמב"ם הל' עבדים פ"א הל' ה'), "כל עבד עברי אסור לישראל שקנהו להעבידו בדברים בוזים" (שם הל' ז').

המשנה למלך שם הביא בשם הסמ"ג (מ"ע פ"ג) שרק שימוש ללא תמורה אסור, והדבר דומה לדברינו שכן רק ללא תשלום ותמורה ישנו פן של הרגשת עליונות וביזוי. אכן המשנה למלך בהמשך דבריו דן באיסור של ביזוי כהן.

אכן, באם הנוהג הוא שאף כהן עם הארץ יוקדם לברכה, שוב אין פה ביזוי לתלמיד חכם. זאת כיוון שזה הוא הנוהל לא לבדוק בכל כהן את רמתו התורנית והדבר נובע משום דרכי שלום. באוירה שכזו לא קיים ביזוי לתורה כדברי תוספות הרא"ש[39]:

> דקרא ד'משנאי אהבו מוות' לא שייך היכא דאיכא דרכי שלום.

מסתבר אם כן שאף הרא"ש הבין כך בתוספותיו בפשט הסוגיה בגיטין.

כך מובן פסק הרמב"ם שכתב[40] :

> ומנהג פשוט הוא היום שאפילו כהן עם הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול בישראל.

ח.

נראה שההבנה שלאחר שהקדישו ישראל את הכהן ונתנו לו לעלות לתורה ראשון, אם בשלב זה ימחל ויציע את הכבוד לאחר לא יעבור הוא על "וקדשתו - בעל כורחו", וכי "בעל כורחו" הוא רק אם יאסור להציע לו את הברכה ויאמר כי לא מגיעה לו כלל הקדושה והכבוד לא ראוי לו מצויה בדברי התוספות.

התוספות במסכת מועד קטן[41] ביארו בביאורם הראשון כי הישראל צריך ליתן מנה יפה לכהן בראש, אך אל לו לכהן לקחת זאת, וזאת על פי הגמרא בפסחים[42] שהנותן עיניו בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה בכך.

הרי שאף על פי שלא לקח הכהן את חלקו, עדיין נחשב הדבר שהישראל קיים את מצוות "וקדשתו" והכהן לא עבר על הדין של "בעל כורחו" כשלא לקח חלק יפה בראש (אף לביאור השני בתוספות שהכהן כן לוקח חלק בראש, נובע הדין מכך שהברכה כן תחול בו ולא מההבנה שאם לא כן תתבטל מצוות "וקדשתו". אף אין צורך לומר שהתוספות בגיטין[43] חולקים על כך באומרם שאין הדין של ליטול חלק ראשון בדבר שבשותפות בגלל הגמרא בפסחים, שכן בפועל אכן הוא לא ייטול זאת על פי ביאור התוספות הראשון

---

[39] מגילה כח ע"א.

[40] הל' תפילה פי"ב הי"ח.

[41] כח ע"ב ד"ה "וליטול".

[42] נ ע"ב.

[43] נט ע"ב ד"ה "וליטול".

שבמועד קטן ואם כן התקיים הדין של "וקדשתו" בדבר שבשותפות על אף שלא ייטול בפועל והערת התוספות בגיטין היא רק ביחס לנטילה בפועל).

ט.

כתב הרמב"ם[44]:

> אבל חלל של תורה הודאי הרי הוא כזר ונושא גרושה ומטמא למתים שנאמר 'אמור אל הכהנים בני אהרן' אף על פי שהם בני אהרן עד שיהיו בכיהונם.

החלל אף על פי שהינו מבניו של אהרן נדחה הוא מקדושת הכהונה, דבר שלא ראינו בבעל מום שעליו הדגיש מדרש תורת כהנים והביאו הרמב"ם כפי שראינו לעיל בספר המצוות שאצלו חלה הקדושה.

על כן יש לבאר מדוע בעל מום (ואפילו קבוע) שיותר לא יוכל להקריב קרבן נשארת בו הקדושה מגבוה וממילא יש לכבדו כחלק מזרע אהרן שנבחר לעבודה, ולא קיים דין זה בחלל?

ראינו לעיל כי בפתיחה של פרשת אמור צירפה התורה את דיני איסור הטומאה למת לקדושת הכהנים הבאה מגבוה, ואת דיני נישואי האיסור לקדושה הבאה מצד ישראל.

הקדושה מלמעלה לא תלויה היא במעשה האדם. על כן אליה הצמידה התורה את דין הטומאה שנאסר מפאת הקדושה שכן זה דין הוא בכהן כגברא ולא פוגע דין זה בקדושה כחפצא. אמנם בקדושה שמצד בני האדם דהיינו מישראל – שם המעשים של האדם הם המשמעותיים, ולכך סמכה התורה את דיני איסור החיתון של הכהן - שכן באיסורי החיתון נוצר פסול גם בקדושה כחפצא.

ראינו כי להלכה אכן קדושת הכהן יוצרת חיוב לישראל להפריש את הכהן הן מהטומאה והן מהנישואין האסורים. קדושת הכהן אכן מחייבתו ככל מצוות הכהונה, אך סמיכת הפסוקים את איסורי הטומאה לקדושה הראשונה ואת איסורי החיתון לקדושה השניה נראה שמלמדת היא יסוד זה.

באופן זה מובן הדין מדוע הכהן שנשא גרושה אף על פי שהוליד ממנה חלל אינו מתחלל בעצמו וכדברי הגמרא[45]:

---

[44] הל' איסורי ביאה פי"ט הל' י'.

[45] מכות ב ע"א.

המחלל אינו מתחלל.

הכהן העובר את העבירה - חוטא הוא בגברא אך אינו פוגע בקדושת השבט הכהונה כחפצא, וכשיחזור בתשובה יחזור לעבוד כבתחילה. אמנם החלל עצמו פגום הוא מלידתו ולא מצד מעשה שעשה והרי זהו פגם במעבר הכהונה. על כן אצלו נפגמה הכהונה כחפצא וכהגדרת הרמב"ם:

הרי הוא כזר.

ממילא מובן מדוע החלל בטלה ממנו קדושת הכהנים ומותר הוא בטומאת מת ובאיסורי החיתון של הכהנים, דבר שלא קיים אצל בעל מום שאצלו ישנו פגם רק כגברא הפוסלו מעבודה.

כך מובן גם כן החילוק בין בעל מום לבין כהן שפסול בייחוסו לעניין אכילת וחלוקת קדשים ולענין מלאכות צדדיות במקדש כפי שפסק הרמב"ם[46]:

מי שנמצא כשר ביחוסו ונמצא בו מום יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו ואוכל שנאמר 'לחם אלוהיו מקדשי הקודשים ומן הקדשים יאכל'.

הרי שכהן בעל מום הרי הוא עדיין בקדושת הכהנים על אף שכגברא פסול הוא לעבודת הקרבנות, אבל בפסול בייחוסו נפגמה בו קדושת הכהונה ועל כן מותר בטומאה ובפסולות לכהונה.

י.

שתי הקדושות שנמצאות בכהנים - מצד שמו יתברך עליהם ומצד קדושת ישראל, שתיהן קדושות מגבוה הן. אף הקדושה השניה באה היא מתוך קדושת שמו יתברך שחלה על ישראל, ומתוך כך בחר ה' יתברך חלק מהם לעבודתו.

אין העובדה כי ישראל המקדישים את הכהנים בקדושה, מחייבת לומר כי קדושה זו הינה השליחות של ישראל אלא שישראל שגם כן נתקדשו מלמעלה "כי קדוש אני ה' מקדשכם". מקדשים ישראל את הכהנים ובכך יוצאת קדושת ישראל מהכח אל הפועל. לאור זאת

---

[46] הל' ביאת המקדש פ"ו הי"ב.

מובנת גם ההתלבטות בגמרא במסכת נדרים[47] האם הכהנים הם שלוחי דרחמנא (מצד הקדושה העליונה) או שלוחי דידן (בהבנה שאפשר להבין את הקדושה השניה).

הכרעת חז"ל היא שאף על פי שהכהנים פועלים בשביל ישראל עדין קדושים הם מתוך שהקב"ה בחר בהם מתוך כל ישראל ולא שליחים שלנו כדברי הגמרא בקידושין[48]:

> דאמר רב הונא בריה דרב יהושע הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו דאי סלקא דעתך שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי.

את הקדושה השניה ניתן לראות כשליחות של ישראל, וניתן לומר כי הקדושה השניה היא גם כן קדושה שהוקדשו הכהנים על ידי הקב"ה על מנת להוציא לידי ביטוי את הקדושה שהטביע בישראל. תפקיד ישראל הוא להקדיש את הכהנים שיהיו מוכנים לעבודה שכן ישראל עצמם אינם יכולים לכך וכהמשך הגמרא בקידושין:

> ישראל לא שייכי בתורת קרבנות כלל.

הגמרא בנדרים לא הכריעה את הספק האם המודר הנאה מכהן מותר שהכהן יקריב את קרבנותיו. והנה רש"י בגמרא בקידושין והר"ן בנדרים ביארו כי הגמרא בקידושין הכריעה את הספק. לעומתם התוספות בקידושין[49] הביאו גם כן צד לומר שההכרעה היא שודאי קיים צד של שלוחי דרחמנא בכהנים, והספק הוא האם קיים גם כן פן של שלוחי דידן והוא לא נפתר.

לדברינו הספק מובן:

הביטוי בגמרא הוא לא "שלוח (=מלשון שליחות) בעל הקרבן" אלא "שלוחי דידן" (=כל ישראל שאינם כהנים).

במינוח "שלוחי דידן" אכן ניתן לומר שיש את שני הפנים.

מצד אחד הרי קדושתו של הכהן עליונה, אך אף בצד של שליחות של הקרבת קרבנות ישראל ניתן לומר שזו שליחות דרחמנא שכן מוציאים הם את קדושתנו לפועל רק שבפועל הרי הם גם שלוחי דידן. על כן בא רב הונא ואמר שכיון שישראל לא קיימים בתורת קרבנות, הרי שאף בצד של דידן זו שליחות דרחמנא שהכניס את הכהנים בלבד לתורת קרבנות.

---

[47] נדרים לה ע"ב.

[48] קידושין כג ע"ב.

[49] ד"ה "דאמר".

פסק הרמב"ם[50]:

> היה שמעון כהן הרי הוא מותר להקריב קרבנות ראובן (=שנאסרה עליו הנאה משמעון) שהכהנים שליחי השמים הם ואינם שליחי בעל הקרבן.

השינוי ששינה הרמב"ם מהמינוח שבגמרא "שלוחי דידן" למינוח "שליחי בעל הקרבן" מראה את היחס שאין הכהן שליח לאדם פרטי "בעל הקרבן", אלא לכלל ישראל ועל כן זו היא שליחות שמים.

כל זאת כפי שראינו ברמב"ם שאף הקדושה שמקדישים ישראל את הכהנים ("שלוחי דידן"), נובעת מהקדושה מגבוה ("שלוחי דרחמנא") וההתייחסות אליה היא הן מצד הכהנים והן מצד ישראל.

---

[50] הל' נדרים פ"ו הל' ה'.